

השיעור השבועי

גיליון מספר 442

הרב המקדים: הרח"ג שמואל רבינוביץ שליט"א
רב הכותל והמקומות הקדושים

כתב וערך השיעור:

הרב דכיר פריץ שליט"א

השיעור נמסר בכל מוצאי שבת בבית"ל היזדים ומשודר דרך הליוון והרדיו ובקוויים רבים. מיסודו של מנן רבינו עובדיה יוסף זינ"א

ר"ת	יציאה	כניסה	ירושלים
20:50	19:57	19:05	חל אביב
20:47	19:55	19:04	חיפה
20:50	19:58	19:06	באר שבע
20:47	19:56	19:04	

פרשת אחרי מות | כ"ו ניסן תשפ"ד

להפצת עלונים באזור מגורין
התקשר: 053-4774733

הלכות ספירת העומר - א

השומע ברכה מחבירו באקראי יכול לברך אחריו. המנהג שהשליח ציבור מברך וסופר וכולם מברכים וסופרים אחריו. גם מצוות דרבנן צריכות כוונה. החייבים בברכת הגומל. יציאה לחו"ל. קטן בברכת הגומל. להוציא מי שנתחייב בברכת הגומל מסיבה אחרת. נתחייב בברכת אשר יצר כמה פעמים. שכח רצה בסעודה שלישית. שלשת עמודי ההוראה. כוונה נגדית

מצוות צריכות כוונה

ג. מרן כתב בשלחן ערוך (סי' תפט סעיף ד): מי ששאל אותו חבירו בין השמשות כמה ימי הספירה הליילה, יאמר לו אתמול היה כך וכך - שאם יאמר לו היום כך וכך, לא יוכל לחזור ולמנות בברכה. ע"כ. והרי מי שעונה לחבירו כמה לעומר אינו מתכוין לצאת בזה ידי חובה, שהרי הוא מתעתד לברך ולספור בעצמו, ורק עושה חסד לחבירו, ולמה אם יענה לא יוכל לספור יותר, והרי מרן בשלחן ערוך (סי' ס סעיף ד) כתב: יש אומרים שאין מצות צריכות כוונה, ויש אומרים שצריכות כוונה לצאת בעשיית אותה מצוה, וכן הלכה. ע"כ. והמדובר הוא גם על כוונת שומע ומשמיע, וגם על כוונה לשם מצוה, כגון כשאוכל כזית מצה או כזית מרור, או כשמענע לולב, או כשיושב בסוכה, שמכוין שעושה כן לשם מצוה. זו סוגיא בראש השנה (בה, כט), ומחלוקת בראשונים מערכה לקראת מערכה, והבית יוסף סיכם את דברי הפוסקים, ובשלחן ערוך פסק כמאן דאמר מצוות צריכות כוונה, שכלל בדיניו יש ויש הלכה כיש בתרא, כמו שכתבו הכנה"ג (סי' שיח ובכללי הפוסקים אות סב), היד מלאכי (כללי השיעור אות יג), השדי חמד (כללי הפוסקים סי' ג אות יד) ועוד. וגם הוסיף מרן וכתב: וכן הלכה, לקבוע מסמרות כמכה בפטיש שלהלכה מצוות צריכות כוונה.

מצוות צריכות כוונה בדרבנן

ד. אולי במה שכתב מרן "וכן הלכה" כוונתו לרמוז שבכל מקום כך ההלכה, גם במצוות דרבנן, כי ידוע שדעת הרדב"ז (סי' לד) דבמצוות דרבנן לכולי עלמא מצוות אין צריכות כוונה. והביאו המגן אברהם (סי' ס סעיף א), וכך פסק באור לציון (ח"ב פרק מה אות ד) להלכה ולמעשה. הוא החשיב את המג"א מאוד וטען שהוא חשוב כמו שלשים ראשונים. אבל איפה זה כתוב?!... אחר אלף המחילות, יש לנו ראיות מהשלחן ערוך שגם מצות דרבנן צריכות כוונה, שכתב (סי' תרצ סעיף ד) לגבי הקורא את המגילה, שצריך לכון להוציא את חבירו והשומע צריך להתכוין לצאת. והלא מגילה היא מדרבנן, וכמו שכתבו התוס' (מגילה יט: ד"ה רבי) שקטן לא מוציא ידי חובת מגילה, שהרי זה תרי דרבנן. ומה שאמרו דברי קבלה כדברי תורה זה רק לענין אונן שבפורים מותר בבשר ויין (סי' תרצו ס"ז). וכוונה לצאת היא מדין מצוות צריכות כוונה, ורואים שגם מצוות דרבנן צריכות כוונה. גם בהלכות ברכות (סי' ר"ג ס"ג) כתב מרן, שאם אדם מברך שהכל למשל ומכוין להוציא את חבירו וחבירו מתכוין לצאת, יצא ידי חובה, ואם ירצה לחזור ולברך בעצמו זו ברכה לבטלה. מוכח שאם לא כיוונו, לא יצא ידי חובה, והלא כל הברכות מדרבנן חוץ מברכת המזון. ואם תגידו שלעולם לא צריך

השומע ברכה מחבירו

א. 'נאמר כמה דברים בענייני ספירת העומר, אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה (ברכות ת.). זה היה הקו של מרן זצ"ל שהחזיר אל לימוד ההלכה, ואמנם בעצרות תשובה באלול וכדומה היה מדבר מוסר, אבל כאן ביזדים ועוד הרבה מקומות היה מדבר בעיקר בהלכה, ואנחנו נמשיך את הדרך של מרן ונאמר דבר הלכה. ראיתי למחבר אחד בזמנינו שכתב כל מיני חידושים, הוא מרבה לדבר על עיון, אבל כתב דברים שלא בעיון, ואחד הדברים שכתב, אדם היושב עם בני ביתו לאכול ארוחת בוקר, בסתם יום רגיל ולא בשבת, ובירך "המוציא לחם מן הארץ", ואשתו או בניו שמעו את הברכה וענו אמן, כתב שאסור להם לברך אחר כך לעצמם, וצריכים לאכול בלי ברכה. וכן אדם שמזמין את חבירו לשתות כוס קפה, והוא שותה את הקפה ומברך "שהכל נהיה בדברו", וחבירו שמע את הברכה, לא התכוין לצאת וגם המברך לא נתכוין להוציא, וענה אמן, אפילו הכי יש ספק שמא יצא ידי חובה, ולכן לא יברך, ואם יברך זה ספק ברכה לבטלה, וישתה בלי ברכה. כך כתב בהלכה למעלה, ובמקור למטה כתב, שיש כיוצא בזה בהלכות ספירת העומר בסי' תפ"ט ס"ד. אבל היה צריך קצת להתבונן וללמוד באמת בעיון, צריך לפסוק הלכות בעיון ולא בשטחיות, ללמוד נתיבות המשפט, קצות החושן, ר' חיים הלוי, ר' שמעון שקופ, ובלי זה מדמים מילתא למילתא לא נכון. ולפני הכל, מעשים בכל יום שאוכלים ארוחות ביישיבות, ואחד מברך "המוציא לחם מן הארץ", וכל החברים שומעים אותו ועונים אמן, ואף אחד לא חושש שאם יחזור לברך תהיה הברכה לבטלה.

כולם אחריו

ב. וכן לגבי ספירת העומר, המנהג שהשליח ציבור עומד ומברך וסופר, ואנחנו חוזרים אחריו ומברכים וסופרים את העומר, והרי שמענו את הברכה שבירך הש"י ואמאי לא נחוש שכבר יצאנו ממנו ידי חובה? ובאמת כך העיר הגאון רבי זלמן (בשיעור שלו סי' תפט סעיף יב). ובעבר היה מנהג בירושלים בזמן היש"א ברכה - הראשון לציון רבי יעקב שאול אלישר, שכל הציבור יחד היו מברכים על ספירת העומר וסופרים ביחד, כי אם השליח ציבור יברך ויספור ראשון, איך הציבור יחזור ויברכו אחריו, והרי למאן דאמר מצוות אין צריכות כוונה כבר יצאו ידי חובה. ולכן כולם היו מברכים וסופרים יחד את העומר.

¹ מדברי הרב שמואל רבינוביץ שליט"א: ברשות מרן הראשון לציון, הגאון הגדול, מורנו ורבנו, רבי יצחק יוסף שליט"א, שאנחנו זוכים גם לשמוע את שיעורו, וגם להקביל פני רבו ברגל. השבוע אמרתי לרב בברכת כהנים בכותל, שלאחר הכרתו בבית הכנסת רבן יוחנן בן זכאי, נכחתי בפורום מצומצם מאוד, כאשר מרן זצוק"ל ישב שם, בכה ובכה מהתרגשות ואמרו: אני מודה לקב"ה על כך שיש לי בן שממשיך בעולם הזה! הלא הוא מרן הראשון לציון שליט"א. ב"ה היום כולנו זוכים לראות את ממשך דרכו. נזכה שמרן הראשון לציון ינהיגנו עד ביאת גואל צדק במהרה בימינו. אמן.
דברי מרן שליט"א: חזק וברוך לרב הגאון רבי שמואל רבינוביץ רב הכותל והמקומות הקדושים. הוא זכה שמרן אהב וחייב אותו. כשבאים כל מיני מלכים ושרים ונשיאים לכותל הוא יודע איך להתנהג אתם, ממש קידוש ה'. גם חיבר ספרים חשובים על הכותל המערבי,

1. האמת שבדורנו לא ראינו קטן בגיל 11 שהיה חולה או שנסע מעיר לעיר, ועולה לס"ת ומברך הגומל. אבל גדולי האחרונים העידו שהמנהג היה לברך. בילקוט יוסף ברכות מהדורא קמא שיצא לאור בשנת תשנ"א - "תנשא מלכותך", כתבנו בהלכה למעלה שהמנהג שקטן לא מברך הגומל, והבאנו להקת אחרונים, אבל מרן זצ"ל בחזון עובדיה כתב שטקן מברך הגומל, ורבים הקשו עליו, וכי לפני חולק על מרן זצ"ל, איך אפשר?! אבל הילקוט יוסף יצא שש עשרה שנה לפני החזון עובדיה, וכי לי רוח הקודש לדעת מה מרן יכתוב בעוד שנים?... תסתכלו במהדורה הבאה ותראו שיש כוכב למטה, ושם נוסף שבחזון עובדיה כתב שקטן יברך. לכן למסקנא קטן מברך ברכת הגומל.

להוציא חיוב אחר

1. אם יש אחד שנסע מעיר לעיר, אחד שהיה חולה, אחד שהיה מיורדי הים, ואחד שהיה בבית סוהר, האם אחד מהם יכול להוציא את כולם ידי חובה, או שאפשר להוציא ידי חובה רק את מי שחיובו שווה, כלומר שחולה יכול לפטור חולה, ומי שנסע מעיר לעיר יפטור רק את מי שנסע מעיר לעיר. אצלנו בישיבה הנהגנו, שלאחר מי הזמנים, כאשר כולם חוזרים לישיבה בא' אייר, ובעת קריאת התורה אחד התלמידים שגר בצפון או בדרום, עולה לתורה ומברך הגומל, ולפני כן דופקים ואומרים שהוא מוציא את כולם ידי חובה, שלא כל הבחורים יעמדו בתור ויברכו, זה טורח ציבור... אלא אחד מוציא את כולם. זה מובן, כי כולם הולכי דרכים, והשאלה האם אפשר להוציא גם את מי שיש לו חיוב אחר? {הרב אורים גדולים, והועתק בגליון המגני ארץ החדשים (פנת הגליון דף קנג) נסתפק בחולה שנתרפא וחבירו היה מהולכי דרכים והגיע ליישוב, האם יכול ההולך בדרכים להוציא בהגומל את החולה שנתרפא, או דילמא אינו יכול להוציא את חבירו. והובא בהגהות רעק"א (סי' ה"ט ס"ה) וכל דבריו באו במונח שברכת הגומל היא חיוב במקום קרב תודה, אבל לפי מאי דמסיק החת"ס (סי' נ"א) בזה"ל: שאין ברכת הגומל באה במקום זבח תודה, ועכ"פ ביורדי הים אין חיוב תודה וכו'. ע"ש. וכתב המהר"ם שיק (א"ח סי' פח), שקרבן תודה אינו אלא רשות, ואינו קרבן חובה, שהרי נאמר אם על תודה יקריבנו. וכל אם שבתורה רשות הוא, כמו שפירש רש"י (סוף פר' יתרו) וכו'. ומ"מ לדינא ודאי שאין תודה חיובית, כדמוכח בתורת כהנים. ע"כ. וע"ע בשו"ת מחזה אברהם (ג' ל"ג) שכתב, דמה שהבינו מדברי החת"ס ששאר הלשמה (תוך מייורדי הים), חייבים להביא קרבן תודה, לא נהירא כלל, דהא ק"ל שתודה באה מן המעשר וכו'. והרואה בחת"ס שם יראה שלא כתב אלא שראוי לנדור עליהם זבח תודה, אבל לעולם רשות היא. לפ"ז גם המברך הגומל מפני שהיה מהולכי דרכים יכול להוציא את החולה שנתרפא, אם נתכוון לצאת י"ח, כיון ששניהם חייבים לברך באותו הנוסח של הגומל, ואף כאשר רבים צריכים לברך הגומל, כל אחד ע"מ שאירע לו, חולה או חבוש בבית האסורים או מהולכי דרכים, אחד עומד ומברך ומוציא את כולם, כמ"ש נתיבי עם (נפ"מ קט). וכ"פ בתורת חיים סופר (סי' ט"ו), שברכת הגומל להולכי דרכים פוטרת למי שחלה ונתרפא, כדין המברך על האוכל שפוטרת המשקה וכו'. [וראה להחתם סופר בספר הזכרון (נפ"מ כ"ח), שלאחר שנעשה נס לכל בני קהלתו, כתב, וביום הכניסה עליית לתורה וברכתי הגומל בלשון רבים, ואנשי הקהל שהיו עמו, ענו אחרי בלשון רבים, מי שגמלנו כל טוב הוא יגמלנו כל טוב סלה. וע"ע בשו"ת פרי הארץ ח"א (סי' ט"ו), ודו"ק].⁵ ועכ"פ להלכה יכול להוציא את כולם]. ויש כעין ראיה לכך.

אשר יצר כמה פעמים

יא. מי שהלך לשירותים כמה פעמים, כנראה אכל מצות מכוונה שזה מכביד הרבה... ושכח ולא בירך אשר יצר⁶, מרן הבית יוסף (סי' ז') הביא בשם מהר"י אבוהב בשם הארחות חיים (הלכות נטילת ידים סי' ז') בשם גאון, שאם נתחייב כמה פעמים בברכת אשר יצר יברך כנגד כל פעם ופעם, וכן פסק מרן בשלחן ערוך (סעיף ג'), לדעת הלבוש (סי' ד' סעיף א') ורבי אליהו ישראל (בכסא אלוהו סי' ז' סקי"א) אין זמן מוגבל לברך אשר יצר, ולפי זה מי שחזר בתשובה בגיל שלשים יחשב כמה פעמים הלך לשירותים במהלך חייו ויעמוד ויברך כנגד כולם... אבל הלכה כדברי הריטב"א והגמנוקי יוסף (ספחים מ"ז) שאפשר לאחור את ברכת אשר יצר עד שיעור פרסה, כלומר עד שבעים ושתיים דקות. ובאו הרבה אחרונים וחלקו על סברת הגאון, וכתבו שיברך פעם אחת

⁵ והעירו לנו מו"ס זמרת הארץ (דפוס ליוורנו, דף כג) שכתב במועשה שהיה בחודש כסליו התק"ג [לפני כ-280 שנה] שהיו פרועות וסכנות בקהילה היהודית בטבריה, וכשניצלו ונתאספו כולם בדרשת שבת של חודש כסליו שנת התק"ג, ומהר"ח אבולעפיא בירך הגומל בנוסח "שגמלנו" כל טוב, ואמרו יחד את ההלל. וכן העיד חתנו של מהר"ח א' הוא ר' יעקב בירב זצ"ל, בספר הנ"ל אשר בו מגולל את כל המאורעות והנסים הגלויים שהיו בטבריה. אך יש לדחות דהתם כל הקהלה היו בסכנה אחת ויחדיו, כמש"כ בנסיעה של כל אחד בפ"ע. וע"כ בחזו"ע ברכות שהביא בעהרה בדרך אגב את דברי החת"ס הנ"ל, אבל לא נחית לדינא בנושא זה, והביא את דבריו רק לענין שאחד יכול לברך לכלום והעתיק לשוננו, ולא נחית לדקדק בנוסח הברכה, כי לא זה היה נושא הנדון. ובעל פה שמענו שהורה לברך כפי הנוסח הרגיל שגמלנו כל טוב. וכך המנהג הוא שאין משנים ממוטבע הברכה, לומר שגמלנו, שהרי כל השומעים יוצאים י"ח מדין שומע כעוננו וה"ז כאילו כל אחד אמר גמלנו. ודו"ק. ובמשנ"ב מהדורת תפארת, הביאו את דבריו בזה, וכתבו, אולם בחזו"ע לא כתב כן. ע"כ. ולדעתנו לא דייקו בהו.

ויפטור הכל, ומהם הב"ח (ש"ס), המגן אברהם (סק"א), השל"ה (חולון עין ק"ש דלילה בהגה ד"ה כתב), העולת תמיד (סק"ב), נחלת צבי (סק"ג), ישועות יעקב (סק"ב), סולת בלולה (סק"ד), הגאון רבי זלמן בשי"ע שלו (סעיף ג'), חיי אדם (כלל ז' אות ז'), הפמ"ג (משי" סקי"ב), הגר"א (סק"ו), החיד"א בברכ"י (סק"ג), נהר שלום (סי' ז'), מנחת אהרן (כלל ה' אות ז'), קש"ע של הרב גאנצפריד (סי' ד' אות ז'), שערי תשובה (סק"ב), שאילת יעב"ץ (ח"א סי' ט"ו), משנה ברורה (סק"ו), בן איש חי (פרשת ויצא אות י"ב), כף החיים (סק"ה), ובילקוט יוסף (סי' ז' סעיף ז') הבאנו דבריהם וטעמם שלמרות שהתחייב כמה פעמים, אבל זה אותו מטבע ברכה, ולכן פעם אחת פוטרת הכל. ולכאורה כיצד כל אותם אחרונים חלקו על גאון, הלא כבר כתב מרן בהקדמתו לבית יוסף: כי בעונותינו הרבים קצר מצע שכלינו להבין דבריהם, כל שכן להתחכם עליהם ולהכריע. אלא יש לבאר על פי מה שכתב החקרי לב (חח"מ סי' ע"ה ד"ה ובר מן דין) - רבי יוסף חזן שהיה הראשון לציין לפני כ-200 שנה, סבו של רבי חיים פלאגי - שאם אחד מהראשונים כתב הלכה תמוהה, ושאר הראשונים לא כתבו אותה, משמע שאינם מסכימים לזה. ולכן אומרים בזה סב"ל נגד מרן. והוא הדין לגבי ברכת הגומל, שהעיקר הוא שכולם חייבים באותו מטבע ברכה, ואף שהחובים שונים, אחד עומד מוציא את כל הציבור ידי חובה. והגאון רעק"א כתב לענין ברכת עירובין, דבברכה על העירוב אפשר לפטור כל סוגי העירוב, תחומין, חצירות, הכל בברכה אחת. והוא הדין לנידון דידן. וראה בשו"ת חת"ס (א"ח סי' נ"א), לענין כמה חייבי הודאה. [ויש לעיין במ"ב (סי' ט"ו) לענין ברכת שהחיינו על בגד חדש, שאין יוצאין מברכה של אחר, כיון שזו שמחה אישית, אולי הכא שאני שמחוייב להודות]].

שומע ומשמיע בברכת הגומל

יב. נשוב לנידון מצוות צריכות כוונה במצוות דרבנן, כתב הטור (סי' ר"ט) שצריך כוונת שומע ומשמיע בברכת הגומל, והבית יוסף (ש"ס) כתב על דבריו, דאתיא כמאן דאמר מצוות צריכות כוונה. אבל למאן דאמר מצוות אין צריכות כוונה, גם בלי כוונה כל מי ששמע את הברכה יצא ידי חובתו. ולהלכה מצוות צריכות כוונה, כמו שפירש בשלחן ערוך לעיל (סי' ס' סעיף ד'), והלא ברכת הגומל היא מדרבנן, ובכל זאת שייך בה דין מצוות צריכות כוונה, נמצא דהבית יוסף סובר להדיא דלא כהרדב"ז שמצוות דרבנן אין צריכות כוונה, וקיבלנו הוראות מרן. פלא על האור לציין, וכי לא ראה מה שכתב מרן בס' ית"צ, ר"ג, ר"ט. זה מחזק מה שמרן זצ"ל אמר (ביב"א ח"ט ס' תא"ח סי' ס"ח קח), שלא לסמוך על ספרי האור לציין, כי לא יתכן שאדם כזה גדול כמו חכם בן ציון יאמר דברים כאלו, וכשמרן אמר כך בזה הגן על כבודו. למסקנא מצוות צריכות כוונה גם במצוות דרבנן.

חשש ברכה לבטלה

יג. נשוב למה ששאלנו, שאם מרן פסק שמצוות צריכות כוונה, למה כתב בהלכות ספירת העומר שאם יאמר לחבירו כמה היום לעומר שוב לא יוכל לספור, והרי לא התכוין לצאת, ורק עשה לו טובה? כך מקשים המג"א (סק"ה), ה"ט? ועוד אחרונים. והפרי חדש⁷ (ש"ס) רצה להוכיח מכאן שלדעת מרן מצוות דרבנן אין צריכות כוונה. אלא דתמוה דהא הוכחנו מכמה מקומות בשלחן ערוך, שגם מצוות דרבנן צריכות כוונה, ואמנם הוא עצמו כתב שלדעתו גם מצוות דרבנן צריכות כוונה. ועל כל פנים מה שכתב בדעת מרן תמוה. {הט"ז מתרץ, דבספה"ע מרן פסק כן רק לכתחלה, ואין הכי נמי אם ענה לו כמה היום לעומר, יכול לספור בברכה, אך רבי יונה נבון בנחפה בכסף דחה אותו מלשון מרן דמשמע שלא יוכל לספור אף בדעיבד}. לכן צריך לומר כמו שיישב המגן אברהם, שבענייני ברכות מרן תמיד חושש לדעה החולקת, לחומר איסור ברכה לבטלה שהיא מדאורייתא. ואמנם האשכנזים סוברים על פי דברי התוספות (רי"ה לג' ד"ה הא) שאיסור ברכה לבטלה דרבנן, ולכן מקילים הרבה בענייני ברכות, אבל אנחנו פוסקים כמו הגאונים (בשעת"י סי' קט"ו, ובשו"ת תמים דעים סי' רכ"ד), הרמב"ם (פ"א מהלכות ברכות ה"ט"ו) ומרן (סי' ט"ו סעיף ד'), שברכה לבטלה איסורה מדאורייתא, ולכן מרן תמיד חושש לדעה השניה. וגם כאן ששאל אותנו חבירו כמה היום לעומר, אבל מן הדין זה נאמר על ברכת המזון שאין צריכות כוונה יצא ידי חובה, ויש לחוש לדבריו ולא לברך אחר כך. ולעולם מצוות צריכות כוונה. {וכך מבואר במאמר מרדכי ובשלמי צבור כאן}.

⁶ כדאי שמיד כשיוצא מהשירותים יטול ידיו בברו, לא צריך כלי, ויברך מיד אשר יצר, כדי שלא ישכח. ולכתחילה לא יברך במצעע הניגוב, ע"פ המבואר בירושלמי (ברכות פ"ב ה"ה) שלא עוסקים במלאכה אפילו קלה בשעת הברכה, אבל מן הדין זה נאמר על ברכת המזון דאורייתא, וכן בברכה רביעית שלא יבואו לזלול בה, אבל לא בברכות דרבנן, יש אנשים שבאמצע ברכת המזון אוספים הצלחות והמזלוגות, וזה אסור. הגאון רבי יוסף חיים זוננפלד בשו"ת שלמת חיים (סי' ט"ו), דן לגבי ברכות דרבנן, ולמסקנא עיקר הקפידא בברכת המזון שהיא דאורייתא, וטוב להחמיר לכתחילה גם בברכות דרבנן.

⁷ רבי חזקיה די סילווא היה רבה של ירושלים לפני כשלש מאות שנה, ואז היו חכמים היו בוחרים רב, לא ראשי ערים חילוניים... ובחרו בו להיות רבה של ירושלים בלי שום "דיל". היה גאון עצום, ונפטר בגיל 39, ומי שלומד בחיבורו פרי חדש, נדהם לראות את הגאונות שהיתה לו.

שכח רצה בסעודה שלישית

יד. מצינו דבר דומה שמרן חשש בברכות לדעה החולקת, שבשלחן ערוך בהלכות שבת (סי' רצ"א סעיף ה') פסק שבסעודה שלישית צריך לאכול פת, והביא בשם יש אומרים שיוצאים ידי חובה בפת הבאה בכיסנין, או בשר ודגים, או פירות, או רביעית יין, וסיים שלמעשה צריך לאכול פת גם בסעודה שלישית. לעומת זאת בהלכות ברכת המזון (סי' קפ"ח סעיף יו') מרן פסק שמי שלא אמר רצה והחליצנו בסעודה ראשונה ושניה חוזר, כי חובה לאכול בהן פת, ושם (סעיף ט') פסק שבסעודה שלישית אינו חוזר. והקשו הב"ח (סי' קפ"ח) והמגן אברהם (שם סי' ק"ט) ועוד, לכאורה יש סתירה בדברי מרן, כי אם חובה לאכול פת בסעודה שלישית, אם כן אמאי כששכח רצה והחליצנו אינו חוזר? ומתרצים, שמרן חשש לדעת הסוברים שאינו חייב לאכול פת, ולשיטתם אם יחזור יעשה ברכה לבטלה, ולמרות שפסק שצריך לאכול פת, אבל בענייני ברכות חשש לחולקים. וגם כאן בהלכות ספירת העומר, אף שמרן פסק שמצוות צריכות כוונה, לענין ברכה חשש למאן דאמר מצוות אין צריכות כוונה.

כאילו מעל

טו. והנה אותו מחבר שכתב שמי ששמע את חבירו מברך "המוציא" ביום חול, או מברך "שהכל" על קפה, לא יברך שוב בעצמו, ויאכל בלי ברכה. והשווה לדין ספירת העומר שמרן חשש למאן דאמר מצוות אין צריכות כוונה. הוא לא שם לב שכאן אם נחשוש לסוברים מצוות אין צריכות כוונה, הרי יאכל בלי ברכה, ויש איסור לאכול בלי ברכה, וכמו שאמרנו בגמרא (ברכות לה.) כל הנהנה מהעולם הזה בלי ברכה כאילו מעל, ומדברי רבינו יונה (ברכות ד"ה ע"א מדפי הר"ף ד"ה ס"א), ויש שכתבו כן בדעת המאירי (ברכות לה.), משמע שצריך להביא ממש קרבן מעילה, ירשום בפנקס: כשיבנה בית המקדש אביא טהאת שמינה... אבל מדברי הר"ב (סי' קנ"א) משמע שרק כאילו מעל ולא ממש. ולכל הפחות אם אכל בלא ברכה יש איסור מדרבנן. דבר שני, בנידון שלנו זה כמו כוונה נגדית שלא לצאת ידי חובה מחבירו המברך, מפני שאדם רגיל לברך בעצמו "המוציא", "שהכל", ואסביר יותר.

פתח בשכרא וסיים בחמרא

טז. בגמרא בברכות (ב"ב) בסוגיית פתח בשכרא וסיים בחמרא, אדם שתפס כוס תה בידו ואמר "ברוך אתה ה' אלוהינו מלך העולם" על דעת לברך "שהכל", ושוב טעה לחשוב שזה מיץ ענבים, וסיים "בורא פרי הגפן", וכן להפך, אם פתח בכוונה לברך "הגפן" וסיים ובירך כהוגן "שהכל", הגמרא הסתפקה האם הולכים אחר תחילת הברכה, או אחר סופה, ונשארה בתיקו⁸. להלכה פסקו עמודי ההוראה - הר"ף (חובא בתוס' ד"ה לא לאתווי) הרמב"ם (פ"ח מהלכות ברכות ה"א) והרא"ש (פ"ק דברכות ס"ד ד') - שצריך לברך ב"ב"ב, כי בכל תיקו בש"ס, בדאורייתא הולכים להחמיר ובדרבנן הולכים להקל, ובממונות לא מוציאים מהמוחזק. ולפי זה כאן הולכים להקל, כי כל הברכות הן מדרבנן חוץ מברכת המזון. וכן פסק מרן השלחן ערוך (סי' רט"א), כדעת שלשת עמודי ההוראה. אמנם רבי אליעזר ממיץ בספר יראים (סי' ר"ז) והגהות

מיימוניות (פ"ב מהל' חמץ ומצה ה"ז אות א) חולקים, וסוברים שבכל תיקו בגמרא הולכים לחומרא, בין בדאורייתא בין בדרבנן, ורק בספק של מחלוקת הפוסקים או בספק במציאות אומרים ספק דאורייתא לחומרא ודרבנן לקולא.

עמודי הראיה

יז. בילקוט יוסף השביעית והלכותיה שכתבנו לפני יותר משלושים שנה, לכל אורך הדרך היינו צמודים לכלל שכתב הבית יוסף בהקדמתו שהולכים אחר הר"ף הרמב"ם והרא"ש, ובכל הלכה בדקנו מה דעתם. ואמנם החזון איש (שביעית ס"ב כב אות א) סבר כדעת היראים והגהות מיימוניות,

ולא הלך אחר שלשת עמודי ההוראה. כי המהרש"ל - רבי שלמה לוריא, שהיה גאון עצום בדורו של מרן - בהקדמה לספרו ים של שלמה (מסכת חולין) שפך אש וגופרית¹⁰ על מרן הבית יוסף, למה תפס לו שלשת עמודי הוראה, וקבע שעדיף ללכת אחריהם ולא אחר הרשב"א, הר"ן, הריטב"א, מהר"ם מרוטנבורג, וכל הראשונים האחרים. גם הרמ"א (בהקדמה לדרכי משה, ולספר תורת חטאת) חלק על הבית יוסף וכתב שאין מושג כזה ג' עמודי הוראה. והחזון איש הלך בעקבותיהם, ובהרבה דברים יש הבדלים בהלכה מחמת הכלל הזה. בכל אופן להלכה אם טעה בכוונה שבתחילת הברכה, או שטעה בסיומה של הברכה, יצא ידי חובה ואינו חוזר ומברך, שפסק דרבנן לקולא.

כוונה נגדית

יח. ותלמידי רבינו יונה (ברכות י"ב) הביאו קושיא מרבינו שמואל, למאן דאמר מצוות אין צריכות כוונה, מה איכפת לי מה כיוון בהתחלה, לעולם נלך אחר הסיום בפיו? ותירץ שמה שכיוון בהתחלה נחשב כוונה נגדית, וכולם מודים שהיא מעכבת. ולפי זה גם אצלנו שכל אחד רגיל לברך לעצמו, הכוונה מעכבת, ולכן גם בספירת העומר לא חוששים שיוצאים ידי חובה מהש"ן, ולא צריכים לברך ולספור יחד אתו, כי כולם רגילים לספור אחריו, ואין דעתם לצאת ממנו ידי חובה. וכן בברכות השחר (בית יוסף סי' י"ו, וזו) מצינו שיש נוהגים מבני אשכנז, שאחד עומד ומברך ברכות השחר, וכולם עונים אחריו אמן, וחוזרים ומברכים הברכות לעצמם, כי זה כמו כוונה נגדית, שכל אחד יודע שעתידי לברך בעצמו. [וכדברי רבינו שמואל סוברים רוב הראשונים, הר"ן, התוס' (סוכה ל"ט), הרא"ש, המאירי, אור זרוע, שבולי הלקט, הרשב"א, אוהל מועד, בית יוסף, ועוד. דכל שיש כוונה נגדית לכ"ע הכוונה מעכבת. וזה דלא כמו שכתב הרא"ה שסובר שיוצא ידי חובה בעל כרחו. ולא חוששין לסברא יחידאה]. ועל כל פנים כאן לגבי המברך המוציא וחבירו ענה אמן, המנהג פשוט שכל אחד חוזר לברך בעצמו, ונמצא שהראיה שהביא אותו מחבר מהשלחן ערוך בסי' תפ"ט סעיף ד', אינה ראייה כלל.

דרך כוכב מיעקב

יט. שימו לב כמה חשוב העיון, ומי שלומד בשטחיות הוא מבלבל את העולם, וזה מקומם. פעם שאלו את חכם בן ציון אבא שאול, שהיה ידיד נפש של מרן: אתה חולק על הברכה אש ח"י? ודאי, איך יתכן שלא, אדם שלומד תורה חולק. למה לא עשו לך צרות, תראה מה עשו לחכם עובדיה איך רדפו אותו על כך שחלק על הברכה אש ח"י. אמר: כי אני מדבר בעדינות ומבליע, אבל חכם עובדיה מדבר בתקיפות. דרך אגב, חכם בן ציון היה המגיה של יביע אומר בכל חמשת הכרכים הראשונים, אני הייתי ילד בן שתים עשרה, והייתי עולה לחכם בן ציון ונותן לו את דפי ההגהה, והיה אומר, תבוא עוד שעתים ותיקח בחזרה. והייתי חוזר ולוקח. וכשמרן היה כותב בחריפות, היה אומר, ארד בעצמי. היה יורד ואומר: כבוד הרב, מסכן זה, למה כתבת עליו מילים חריפות, תמוחק... והרב היה שומע לו ומוחק. אחר שחכם בן ציון נפטר לא היה מי שיתקן ויש לשנות חריפים... שאלו את חכם בן ציון, זה גופא למה חכם עובדיה מדבר בתוקף? אמר: תראה, משל למה הדבר דומה, יוצאים החוצה ורואים את הירח, איזה ירח יפה, ולפתע משהו אומר, זה לא ירח, זה כוכב. איזה כוכב? זה כוכב שביט! אבל אין לו זנב? אומר, לא, זה כוכב! ואנשים מסביבו אומרים לו, אדוני, למה אתה מתעקש, זה ירח. אבל הוא חוזר ואומר: לא, זה כוכב! עד שאומרים לו: אתה כוכב! כך אצל חכם עובדיה הכל ברור, כל התורה פרוסה לגד עיניו, ראשונים ואחרונים, ולא רק נושא כלים של השלחן ערוך, ולכן מדבר בתוקף.

הקבלת פני רבו למרן הראשון לציון שליט"א - פסח תשפ"ד

צילם: יעקב כהן

ברוידיא. בושה היתה לדבר דברים בטלים, לא פוליטיקה ולא פוליטיקה רבנית... היו שקועים בלימוד. מדהים!
⁹ פעם משוגע אחד בא לרב שטיינמן, ואמר לו: אני המשיח... אמר לו הרב: יש הרבה תיקו בש"ס, בוא ותפרש לי הכל, תיקו ראשי תיבות, ת"ש"ב"י ית'ר' ק'זש"ית ו'בעיות...
¹⁰ הוא כתב בחריפות, ובכלל היתה לו לשון חריפה, תראה בהקדמה לרב פעלים ח"א שהביא מה שכתב מהרש"ל (בתוס' סי' צ"ח) כלפי רשב"י, ורבינו יוסף חיים עונה לו, שם על מי אתה מדבר... אבל אורייתא מרתחא ליה למהרש"ל.

⁸ אבל בשבת ראש המשפחה מברך על הלחם, ובני הבית רגילים לצאת ממנו ידי חובה, כי רק לפניו יש לחם משנה, והם שיוצאים ממנו ידי חובה, עונים אחריו אמן, ורק לא יענו ברוך הוא וברוך שמו, כי זה הפסק, וגם המרוקאים ינהגו כך.
אני זוכר בזמנינו ביישיבת חברון, ביום חול היו אוכלים ארוחת צהרים עם לחם, היום זה לא מצוי, והיו שלשה כיוורים, ושלוש מאות בחורים היו עומדים בתור ארוך לנטילת ידים, ודיברו רק על השיעור כללי שאמר רבי יחזקאל סרגא, או רבי משה חברוני, או רבי שמחה יוסל